

L'EXPERIÈNCIA DEL LLOC. DOS TALLERS D'ART CONTEMPORANI. CASA DALMASES DE CERVERA I L'ANTIC MERCAT DE SANTA TERESA DE LLEIDA

Isabel Banal i Jordi Canudas

Del Centre d'Art la Panera ens arriba la comanda de plantejar, des de les pràctiques artístiques contemporànies, la programació d'uns tallers amb unes característiques molt específiques: partir d'un espai concret i treballar amb persones amb discapacitat intel·lectual.

S'adrecen a nosaltres, primer, per la nostra faceta d'artistes visuals que hem realitzat un treball en relació a l'experiència del lloc, el projecte «Hospital 106, 4t 1a», que va seguir i comentar, en temps real i durant 10 anys, les transformacions urbanístiques i socials d'un punt concret del barri del Raval de Barcelona; i, segon, per la nostra experiència docent com a professors de projectes d'art de l'Escola Massana. Per altra banda, però, no tenim cap experiència específica en relació amb persones amb discapacitat intel·lectual.

Els dos tallers realitzats fins al moment, un a la casa Dalmases de Cervera i l'altre a l'antic mercat de Santa Teresa de Lleida, es plantegen a partir del nostre interès envers el concepte de lloc, partint d'un lloc concret que es converteix en el tema del taller i, alhora, en el marc físic on aquest es desenvolupa.

Proposem treballar a partir d'una realitat donada i amb ella formular una vivència i una experiència del lloc. Es vol partir d'allò concret i no d'abstraccions. D'aquesta manera cada participant pot fer una projecció subjectiva en relació amb el lloc.

Altres premisses de les quals partim són les de proposar, al mateix temps, un treball individual i un altre de col·lectiu, i també que el taller finalitzi mostrant els treballs produïts —el que s'anomena *portes obertes*—, de manera que ajudi a comunicar aquest procés realitzat i viscut, donant visibilitat a allò fet i valorant els participants com a protagonistes.

Taller casa Dalmases de Cervera. Setembre de 2008

La casa Dalmases està situada al carrer Major de Cervera, porta molt temps tancada i possiblement per la majoria de ciutadans és desconeguda. Es tracta d'una casa noble datada a finals del segle XVIII i que, en origen, era propietat del notari Dalmases i Massot.

El projecte va proposar fer una mirada als espais d'aquesta casa i a allò que contenia, els rastres de vida, els senyals de diversos temps viscuts i de capes d'històries superposades...

Per al desenvolupament d'aquest treball es va portar a terme un taller de cinc dies amb la participació de 14 persones del Centre Ocupacional l'Espígol de Cervera—Associació Alba i del Centre Assistencial Sant Joan de Déu d'Almacelles.

El taller es va iniciar amb la visita comentada a la casa Dalmases, que permetia familiaritzar-nos amb els diferents espais i amb tot allò que s'hi podia trobar a dins. A partir d'aquesta passejada es va proposar realitzar dos treballs en paral·lel i que alhora es complementessin: d'una banda, singularitzar un objecte i, de l'altra, catalogar i ordenar la resta d'objectes de la casa.

Després de visitar, recórrer i comentar el lloc, a cada persona se li va proposar escollir un objecte concret que li hagués cridat l'atenció. A partir de la tria, amb l'objecte a les mans, es van anar comentant les raons de l'elecció, les idees, els temes, les històries que podia evocar... De tot allò que es va dir vam destacar-ne una frase, una expressió, una petita història.

Posteriorment es va realitzar una nova mirada a la resta d'objectes que no havien estat triats i es va parlar de les seves característiques: forma, material, color, mida, funció... En grup es va proposar de fer-ne una classificació a través de les seves mides (alt-baix) i de la seva funció i ubicació (despatx, habitació...). Amb tots aquests objectes es van ocupar algunes de les estances i es va generar una mena de catifa al terra, una acumulació, que responia a l'ordenació per mides i temes.

Els dies de portes obertes cada objecte escollit es va mostrar damunt d'una peanya pintada de blanc, en la qual es podia llegir, acompanyant l'objecte, un fragment del comentari que n'havia fet la persona que l'havia triat. Aquestes peanyes estaven repartides per diverses estances, les quals restaven completament buides d'altres elements i contrastaven amb les habitacions que estaven plenes amb la resta d'objectes de la casa.

Taller antic mercat de Santa Teresa de Lleida. Maig de 2009

L'antic mercat municipal de Santa Teresa, inaugurat l'any 1962 i tancat definitivament el 1999, és un espai que actualment porta força temps en desús. El taller es va centrar en el tema de la memòria del lloc.

En aquest cas el projecte va proposar de fer una mirada a l'interior de l'edifici i descobrir-hi rastres i senyals de passades activitats per fer-los contrastar, tot vinculant-los, amb la realitat d'un mercat en actiu.

Per al desenvolupament d'aquest treball es va portar a terme un taller de tres dies amb la participació de 12 persones de tres associacions diferents: el Centre Ocupacional L'Espígol de Cervera—Associació Alba, el Centre Assistencial Sant Joan de Déu d'Almacelles i la Fundació Aspros de Lleida.

A partir de les visites i els comentaris a l'antic mercat de Santa Teresa i a l'actual mercat de Ronda Fleming, es va plantejar la realització de dos treballs. D'una banda, «Jo vull ser...» en el qual proposàvem posar-se a la pell d'un dels oficis del mercat; de l'altra, vam plantejar un segon treball en el qual s'empraria fruita de Lleida.

Després de visitar, recórrer i comparar el mercat abandonat i el mercat en actiu, cada persona va escollir un dels oficis presents que li hagués cridat l'atenció, és a dir, allò que li agradaria fer si treballés al mercat.

A partir de la tria i l'observació de l'ofici escollit es van fer tres demandes: fer un reportatge fotogràfic de l'ofici triat, seleccionar un objecte identificatiu o que els interessés d'aquella feina, i comentar les raons de l'elecció (per què els atreu aquella tasca, què s'hi fa, quins productes remenen, amb quines eines treballen, quin vestuari porten...).

Aquests tres elements —les fotografies, l'objecte i el comentari— formaran escenes que s'ubicaran a les parets i retornaran, simbòlicament, algunes de les parades a l'antic mercat.

En grup es va treballar amb la fruita produïda a Lleida, concretament amb les pomes. Es van comentar les seves característiques: forma, mida, color, olor o sabor, així com els noms i les varietats. I la proposta va ser fer-ne una classificació a través del color —una carta cromàtica— que es va ordenar al llarg de l'escala que ocupa la part central de l'antic mercat, omplint de color i olor l'espai.

A manera de valoració cal remarcar l'experiència gratificant que ha suposat, per ambdues parts, la realització d'aquests tallers i la importància de l'experiència viscuda, tant per part dels qui dirigíem el taller, com per part dels participants o de les mateixes monitores dels diferents centres.

Ens ha sorprès la intensitat i la il·lusió amb què els diferents participants s'han lliurat al desenvolupament dels tallers, els quals val a dir que s'han desenvolupat amb molta fluïdesa i naturalitat. Ha estat entranyable la dimensió humana i la proximitat en el tracte, tant entre els participants, com entre cadascun d'ells i nosaltres.

També valorem molt positivament la presència i la participació en el taller de la figura de les monitores, les quals coneixien en profunditat cadascun dels participants i podien atendre i resoldre problemes puntuals.

Pensem que la realització dels tallers ha aportat autoestima als participants i els ha fet sentir protagonistes, alhora que han pogut conèixer i vincular-se amb nous contextos i noves

persones, i també viure una petita experiència extraordinària que pot ampliar els seus registres més enllà de l'entorn que els és habitual. En aquest sentit, mostrar els resultats del taller clarament els dóna veu i visibilitat. Això és aplicable tant a la proposta de treball individual, que singularitza cada persona, com també a la proposta de treball col·lectiu, que implica el fet de compartir i construir plegats.

Un punt important a considerar és la ràtio i la durada dels tallers. Per això, per fomentar la cohesió del grup i per possibilitar un tracte personalitzat amb cadascun d'ells és preferible que el nombre de participants no superi les 12 persones. Pel que fa a la durada dels tallers creiem interessant que aquests es programin de forma intensiva, és a dir, en jornades de matí i tarda, però que no siguin molt llargues en el temps, entenent que l'ideal serien tres o quatre dies pròpiament de taller, més la jornada de portes obertes. I sobretot creiem que s'han d'establir diferents ritmes i tipologies de treball (des de la capacitat d'observació i anàlisi fins a l'expressió oral i la comunicació; des del treball físic fins a la concentració...).

Una observació que hem fet a posteriori és que, possiblement, arran de la nostra inexperiència o del nostre desconeixement en el camp de l'educació especial, els tallers no s'han formulat des d'aquesta premissa, sinó que són propostes extrapolables a qualsevol col·lectiu. El que cal fer, doncs, és una adaptació a les característiques de cada realitat.

El plantejament que proposem en aquests tallers s'allunya de la idea d'art entesa tan sols com a manualitat i habilitat. En aquest cas, prioritzem treballar amb conceptes vinculats a l'experiència viscuda en relació amb un lloc concret. Això permet que no es generin frustracions, sinó que cadascú pugui respondre des de la seva capacitat. Aquesta és la base per potenciar les capacitats i no les limitacions.

Formular els tallers des del lloc —com a tema i, alhora, com a marc d'actuació— i prioritzar els participants com als seus veritables protagonistes propicia nous formats de diàleg entre l'art contemporani i l'educació especial. Aquestes són experiències que indaguen més enllà de la tasca que, normalment, es realitza des de les sales, els centres d'art o els museus, els quals treballen l'apropament de l'art contemporani i l'educació especial a partir d'exposicions.

Finalment cal dir que, per a nosaltres, pensar el taller a partir d'un lloc concret, construir-lo, articular-lo i portar-lo a terme és, en si mateix, l'acte creatiu que fem com a artistes. Això respon a partir, i com una continuació més, de les pràctiques i els interessos de la nostra feina. En aquest cas la nostra tasca com a artistes és engendrar i fer sorgir la construcció simbòlica i poètica del projecte-taller.

Isabel Banal (1963)

Artista visual i professora del Departament d'Arts Visuals de l'Escola Massana Centre d'Art i Disseny, vinculat a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Jordi Canudas (1963)

Artista visual i professor del Departament d'Arts Visuals de l'Escola Massana Centre d'Art i Disseny, vinculat a la Universitat Autònoma de Barcelona.